

УДК 338

І. Ю. Гусєва,
асистент кафедри економіки підприємств,
ДВНЗ "Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана"

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНІ РЕСУРСИ В ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ЧАСТКИ РИНКУ ПІДПРИЄМСТВ ОЛІЙНО-ЖИРОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

I. Guseva,
assistant of the economic of enterprises chair of the SHEE "Vadym Getman Kyiv National Economic University"

INTELLECTUAL RESOURCES IN THE PROCESS FORMATION OF THE MARKET SHARE OF
ENTERPRISES OIL AND FAT INDUSTRIES

Стаття присвячена визначенню особливостей впливу інтелектуальних ресурсів на формування частки ринку підприємств олійно-жирової промисловості. Виокремлено сукупність інтелектуальних ресурсів підприємства, які створюються та функціонують у зовнішньому середовищі. Обґрунтовано необхідність їх використання з метою збільшення ринкової частки, забезпечення стійких конкурентних переваг у довгостроковій перспективі, реалізації стратегічних намірів та потенційних можливостей розвитку підприємств.

Article devoted to defining features of influence intellectual resources on the formation of the market share of enterprises oil and fat industries. Singled out a set of intellectual resources of the enterprise that are created and function in the external environment. Substantiated necessity of using them in order of increase market share, providing a sustainable competitive advantage in the long term, implementation of strategic intentions and potential possibilities of development enterprises.

Ключові слова: інтелектуальні ресурси, зовнішнє середовище, частка ринку, ділова репутація, торговельна марка, конкурентні переваги, ринкова вартість підприємства.

Key words: intellectual resources, external environment, market share, goodwill, trade mark, competitive advantage, market value of the enterprise.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Сучасні ринкові тенденції спрямовані на пошук альтернативних інноваційних напрямів та інструментів підвищення ефективності функціонування суб'єктів господарювання. В умовах невизначеності і динамічності зовнішнього економічного середовища діяльність підприємств потребує використання ефективних, адаптованих до сучасних умов розвитку механізмів менеджменту, залучення інноваційних ресурсів. Запорукою стратегічного розвитку стає ефективне використання та комплексне управління саме інтелектуальними ресурсами, які формуються в зовнішньому середовищі функціонування підприємств. Ідентифікація інтелектуальних ресурсів є важливим аспектом визначення потенційних напрямів розвитку, зміцнення ділової репутації та конкурентних позицій, збільшення ринкової вартості підприємства тощо.

У сучасних ринкових умовах значний вплив на формування ринкової частки підприємств олійно-жирової промисловості мають інтелектуальні ресурси, які функціонують у зовнішньому середовищі. Водночас, у сукупності з іншими ресурсами підприємства вони безпосередньо впливають на результативність діяльності і створення цінності для всіх суб'єктів. Це сприяє збільшенню прибут-

ковості, ринкової вартості, інвестиційної привабливості, інноваційному розвитку, забезпеченню стійких конкурентних переваг та ринкових позицій підприємства у довгостроковій перспективі.

Пошук шляхів підвищення результативності діяльності підприємств на засадах ефективного використання інтелектуальних ресурсів, які функціонують у зовнішньому середовищі, є актуальним та пріоритетним завданням.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ

У науковій вітчизняній і зарубіжній літературі представлені окремі теоретичні та практичні аспекти розвитку підприємств олійно-жирової промисловості. Результати цих досліджень відображено у наукових працях О.М. Алімова, В.І. Бойка, В.Д. Гончарова, Я.Б. Олійника, С. Валдайцева, О. Водачкова, Ю. Морозова, Б. Санто, Б. Твісса, В.І. Захарченка, А.В. Карпенка, П.М. Макаренко та ін. Особливості процесу управління інтелектуальним капіталом, як сукупністю інтелектуальних ресурсів, висвітлено у працях К.Е. Свейбі, Р.С. Каплана, Д.П. Нортон, Т. Стюарта [5], Е. Брукінг, Л. Едвінсона, Д. Крепса [6], П. Мілгрона [7], Д. Робертса, Р. Харлоу, А.В. Малюги, П.М. Цибульова. Дослідженню методичного інструментарію управ-

ліній інтелектуальними ресурсами присвячено ряд робіт: П. Друкера, Т. Давенпорта, Л. Прусак, А. Гапоненко, О.Б. Бутнік-Сіверського, О. Кендюхова, Р. Швайса, І.Р. Рейлі, І.М. Репіної, А.Н. Козирєва, Г.О. Швиданенко та ін. Актуальними залишаються питання збільшення результативності діяльності підприємств та забезпечення стійких конкурентних переваг на основі ефективного використання інтелектуальних ресурсів.

МЕТА СТАТТІ

Враховуючи сучасні ринкові тенденції, необхідним є визначення взаємозв'язків та впливу інтелектуальних ресурсів, які функціонують у зовнішньому середовищі, на формування частки ринку підприємств олійно-жирової промисловості. А також висвітлення основних проблемних аспектів процесу ефективного управління інтелектуальними ресурсами підприємств, актуальних питань і пріоритетів щодо подальшого розвитку.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

У сучасних ринкових умовах продовольчий сектор України потребує обґрунтованих і радикальних реформ в управлінні, трансформації його галузевої і територіальної структури, створення раціональних економічних систем. Це в повній мірі стосується підприємств олійно-жирової промисловості. Зниження результативності діяльності багатьох з них потребує проведення цілеспрямованих заходів щодо реструктуризації підприємств і фінансового оздоровлення, структурних змін, методів управління тощо. Серед найбільш вагомих причин можна виділити розрив господарських зв'язків суб'єктів ринку, нестачу сировини та інших ресурсів, високий рівень зношеності основних фондів, недосконалість цінової та митно-тарифної політики, відсутність дієвих управлінських рішень і конкурентоспроможних стратегій подальшого розвитку.

Хоча на сучасному етапі спостерігається тенденція до нівелювання основних причин зниження результативності діяльності суб'єктів господарювання та стабілізація ситуації, зокрема серед підприємств-членів асоціації "Укроліяпром" [11]. Підтвердженням чого є зростання експорту готової продукції, формування експортних програм, впровадження інноваційних виробничих та управлінських технологій. Зокрема, реалізуються заходи щодо збереження конкурентних переваг України на світовому ринку соняшникової олії.

Сучасна концепція розвитку підприємств олійно-жирової промисловості включає аналіз передумов ринкової трансформації економіки, запровадження інноваційно-інвестиційної моделі розвитку, структурну перебудову підкомплексу. Формується система подальшого стратегічного розвитку і вдосконалення діяльності у складі фінансових, функціональних, виробничих, інноваційно-інвестиційних, соціальних та інфраструктурних пріоритетів. Вона базується на визначенні ефективності новітніх методів управління та аналізі національного і міжна-

родних ринків олійно-жирової продукції. Дослідження багатьох спеціалістів доводять, що на сьогодні необхідним є формування цілеспрямованої системи державного регулювання олійно-жирової промисловості, впровадження якої сприятиме [9—11]:

- досягненню функціонально-галузевої і регіональної збалансованості розвитку підприємств;
- підвищенню ефективності внутрішніх механізмів ринку та раціоналізації взаємозв'язків;
- подоланню або зниженню негативного впливу зовнішнього середовища та сукупності ризиків.

Пріоритетним питанням, на нашу думку, є ефективне використання інтелектуальних ресурсів, потенційних можливостей подальшого розвитку, забезпечення ринкової трансформації олійно-жирової промисловості, реструктуризація і підвищення ефективності виробництва. Зміцнення позиції вітчизняних підприємств олійно-жирової промисловості на внутрішньому і зовнішньому ринках залежить від стратегічного регулювання, стійкого функціонування і розвитку економічних систем різного рівня, запровадження ефективного організаційно-економічного механізму здійснення прогресивних змін, формування правової основи для проведення ефективної інноваційно-інвестиційної політики. З метою розвитку підприємств олійно-жирової промисловості, посилення їх конкурентних переваг, поряд з реформуванням організаційної та управлінської структури, доцільним є впровадження ряду заходів:

- застосування високоефективних методів управління, інноваційних технологій, впровадження нових товарів і послуг;

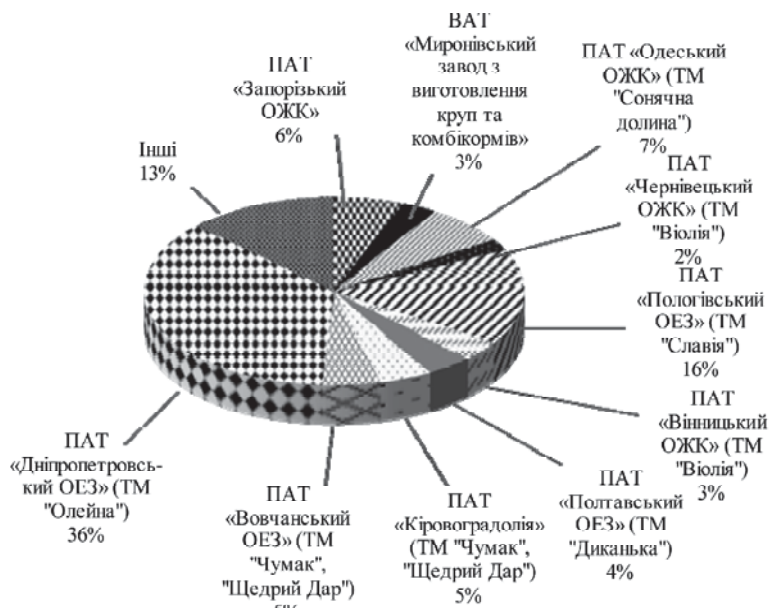
- поліпшення матеріально-технічної бази з використанням лізингових схем фінансування бізнесу, розробка дієвих рекламних заходів, стимулювання збуту, підвищення ґрунтовності маркетингових досліджень, ефективне використання інтелектуальних ресурсів;

- визначення фактичного стану і перспектив подальшого розвитку товарної кон'юнктури національного, регіональних і зовнішніх ринків;

- орієнтація галузі на вимоги ринку, формування конкурентоспроможної стратегії розвитку;

- дослідження факторів впливу на розвиток ринку олійно-жирової продукції.

Важливим напрямом розвитку підприємств олійно-жирової промисловості стає раціональне та ефективне управління інтелектуальними ресурсами. Це безпосередньо впливає на формування економічних цінностей підприємства і забезпечення лідируючих конкурентних позицій. Інтелектуальні ресурси, які функціонують у зовнішньому середовищі підприємства, стають інструментом конкурентної боротьби в сучасних ринкових умовах. Основними перевагами використання інтелектуальних ресурсів є збільшення ринкової частки, зростання вартості бізнесу, підвищення ефективності використання всіх ресурсів підприємства (за рахунок виникнення синергічного ефекту), динамічне зростання обсягів інноваційної діяльності

Рис. 1. Ринкова частка підприємств олійно-жирової промисловості станом на 2012 рік

(за рахунок інтелектуалізації виробництва) тощо.

Сутність інтелектуальних ресурсів полягає у формуванні потенційних інтелектуальних можливостей підприємства. Це відображає здатність компанії до відтворення знань та досягнення бажаного фінансово-економічного стану за допомогою взаємодії наявних інтелектуальних і традиційних ресурсів. Останні дослідження доводять, що необхідним є формування інтелектуальних ресурсів підприємства з метою забезпечення стійких конкурентних переваг більш високого рівня, у порівнянні з іншими суб'єктами господарювання.

Необхідним є виокремлення інтелектуальних ресурсів підприємств олійно-жирової промисловості, які функціонують у ринкових умовах та визначають ряд внутрішніх показників. До таких інтелектуальних ресурсів, що безпосередньо впливають на результативність діяльності підприємств, належать ділова репутація, клієнтські ресурси, торговельна марка, бренд, компетенції та інформаційне забезпечення. Враховуючи сучасні умови господарювання, відносним показником ефективності використання зазначених інтелектуальних ресурсів стає частка ринку. Результати дослідження частки ринку та ефективності торговельних марок підприємств олійно-жирової промисловості станом на 2012 рік наведено на рис. 1.

На основі проведених досліджень можна виділити певні переваги та недоліки управління інтелектуальними ресурсами підприємств олійно-жирової промисловості. Таким чином, ПАТ "Запорізький ОЖК", ВАТ "Миронівський завод з виготовлення круп та комбікормів" не мають власної торговельної марки, бренду, які є інструментом конкурентної боротьби в сучасних ринкових умовах. Підприємства функціонують самостійно, тобто не входять у склад корпорацій або промислових груп, що ускладнює процес фінансування та розробки торговельної марки. В якості бренду у межах га-

лузі може виступати безпосередньо назва підприємства та його ділова репутація. Також слід зазначити наступні недоліки:

— відсутність завершеного циклу виробництва, а саме виготовлення готової продукції для роздрібної торгівлі, можливість задоволення потреб споживачів (фасувальні цехи, рафінація олії, жирів, дистрибутивні мережі тощо);

— висока залежність від агресивного конкурентного середовища (підприємства є вразливими та залежними від зовнішніх факторів і ринкових тенденцій).

Це пояснюється тим, що підприємства не ефективно використовують інтелектуальні ресурси для створення переваг на рівні з основними конкурентами. Таким чином, для ПАТ "Запорізький ОЖК" та ВАТ "Миронівський завод з виготовлення круп та комбікормів" необхідним є розробка власної торговельної марки, збільшення ділової репутації, ефективності систем збуту, формування конкурентоспроможної стратегії

розвитку. Запорукою ефективності інтелектуальних ресурсів є комплексне використання всіх складових і постійне їх вдосконалення з метою врахування ринкових тенденцій. Неспроможність підприємства сформувати ефективну систему управління інтелектуальними ресурсами знижує здатність адаптації до мінливості зовнішнього середовища, пояснює низьку фінансову стійкість до ринкових змін, коливань попиту і пропозиції тощо. Необхідним є проведення ґрунтовних маркетингових досліджень для визначення методів конкурентної боротьби лідерів ринку з метою запозичення досвіду, стратегії розвитку та новітніх тенденції управління.

До підприємств з середньою ефективністю інтелектуальних ресурсів належать: ПАТ "Чернівецький ОЖК", ПАТ "Вінницький ОЖК", ПАТ "Полтавський ОЕЗ". Для них характерним є інноваційний підхід у виборі методів конкурентної боротьби з урахуванням досвіду лідерів ринку та помилкових дій більш слабких підприємств. Що надає можливість прогнозування ринкових змін, розробки заходів і своєчасної адаптації, мінімізувати ризики, стабілізувати діяльність підприємства в цілому. Слід зауважити, чим ефективнішою є система управління інтелектуальними ресурсами, тим складніше підприємству утримувати ринкові позиції, конкурентні переваги, цінність і вагомість кожної складової.

Таким чином, підприємствам цієї групи необхідно формувати систему ефективного управління ресурсами, яка буде спрямована не тільки на збільшення ринкової частки, а й на постійне оновлення, вдосконалення методів управління, визначення потенційних переваг і шляхів подальшого розвитку.

Слід виокремити підприємства з високою ефективністю використання інтелектуальних ресурсів: ПАТ "Кіровоградолія", ПАТ "Одеський ОЖК", ПАТ "Пологівський ОЕЗ", ПАТ "Вовчанський ОЕЗ", ПАТ "Дніпропетровський ОЕЗ". Безперечним лідером

ринку є ПАТ з П "Дніпропетровський ОЕЗ" (ТМ "Олейна"), частка ринку якого складає 36 %. Тобто ці підприємства впроваджують новітні методи виробництва, управління з урахуванням світових тенденцій, інноваційні технології, формують основні ринкові умови господарювання і саме тому мають значну частку ризиків. Необхідним є оцінювання ринкової ситуації з урахуванням діяльності навіть незначних конкурентів. Лідерство є нестабільним і потребує постійного вдосконалення методів конкурентної боротьби та обґрунтованого стратегічного розвитку, а саме ефективного використання інтелектуальних ресурсів у залежності від пріоритетних завдань діяльності та стратегічних намірів.

З урахуванням загострення рівня конкуренції на світових ринках, збільшення результативності діяльності вітчизняних підприємств олійно-жирової промисловості має базуватись на формуванні дієздатних кластерів, до складу яких залучаються підприємства-лідери і технологічно пов'язані з ними спеціалізовані виробництва цієї чи суміжної галузі. Отже, серед шляхів підвищення конкурентоспроможності олійно-жирових підприємств та ефективності їх функціонування можна виділити такі:

— комплексний підхід до проблем організаційної, ресурсної та асортиментної структури галузі як до стратегічних цілей з метою подолання галузевої структурної деформації;

— впровадження інноваційних технологій та підходів до виробництва, що дозволить уникнути надмірних втрат сировини та мінімізувати вплив людського чинника;

— управління ризиками операційної діяльності, що потребує організації досконалої системи моніторингу зовнішнього середовища для формування ефективної маркетингової стратегії;

— ефективне використання інтелектуальних ресурсів і правовий захист технологій;

— впровадження заходів підвищення кваліфікації працівників;

— постійний контроль за якістю виконання та ефективністю управління.

Таким чином, в умовах невизначеності і динамічності зовнішнього економічного середовища, ефективне використання інтелектуальних ресурсів є запорукою досягнення стратегічних намірів, реалізації довгострокових програм розвитку, перспективним напрямом удосконалення діяльності та інструментом підвищення конкурентоспроможності кожного підприємства.

ВИСНОВКИ З ПРОВЕДЕНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Науково-технічний прогрес за наявності фінансового забезпечення дозволяє використовувати будь-які новітні методи конкурентної боротьби для створення ринкових переваг. Саме тому великим підприємствам, що володіють значною часткою ринку, необхідно досліджувати всіх конкурентів та вплив зовнішнього середовища. Перевагою є те, що підприємство-лідер здатне запроваджувати та

створювати ринкові тенденції, які будуть стимулюючим фактором для конкурентного середовища.

Таким чином, на основі проведених досліджень можна зробити наступні висновки:

— посилення конкуренції на внутрішньому і зовнішньому ринках зумовлює необхідність використання сучасних інструментів конкурентної боротьби для підприємств олійно-жирової промисловості, а саме інтелектуальних ресурсів, які функціонують у зовнішньому середовищі;

— доведено актуальність інтелектуальних ресурсів у процесі збільшення частки ринку, вартості підприємства, зміцнення конкурентних позицій, ділової репутації, заохочення споживачів, максимізації прибутку;

— досліджено особливості використання інтелектуальних ресурсів підприємств олійно-жирової промисловості в зовнішньому середовищі їх функціонування.

Перспективним напрямом подальших досліджень є прогнозування ринкових переваг та визначення шляхів збільшення результативності діяльності підприємств олійно-жирової промисловості на основі ефективного використання інтелектуальних ресурсів.

Література:

1. Даулінг Грэм Репутация фирмы: создание, управление и оценка эффективности. — Издательство: ИМИДЖ-Контакт, 2003. — 400 с.

2. Йоран Руус, Стивен Пайк, Лиза Фернстрем. Интеллектуальный капитал. Практика управления. — М.: Высшая школа менеджмента, 2010. — 448 с.

3. Мішустіна Т.С. Нематеріальні активи підприємства та місце торговельної марки // Академічний огляд. Науково-практичний журнал. Вип. 2. — 2003. — С. 74—76.

4. Чухно А. Интеллектуальный капитал: сущность, формы и закономерности развития // Экономика Украины. — 2002. — № 11. — С. 48—55.

5. Stewart T.A. Intellectual Capital. The New Wealth of Organizations. — New York: Currency Doubleday, 1997. — P. 67.

6. Kreps D.M., Wilson R. Reputation and imperfect information // Journal of Economic Theory 27. — 1982. — P. 253—279.

7. Milgrom P., Roberts J. Predation, reputation and entry deterrence // Journal of Economic Theory 27. — 1982. — P. 280—312.

8. Офіційний сайт УкрНДІОЖ УААН [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.fatoilkharkov.com/index.php>

9. Офіційний сайт "Кернел Груп" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.us.kernel.ua/rus/about/about.html>

10. Агропрофі [Електронний ресурс] // Український тижневик ділової інформації. — Режим доступу: www.agroprofi.com.ua

11. Офіційний сайт асоціації "Укроліяпром" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukroilprom.org.ua/qw.php?page=about>
Стаття надійшла до редакції 07.03.2013 р.